

Motion till riksdagen 2006/07:Ju5

av **Mehmet Kaplan m.fl. (mp)**
med anledning av skr. 2006/07:28

Hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning vid förundersökning i brottmål under år 2005

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inte fastställa en lägre nivå för när tvångsmedel får användas liksom att hemliga tvångsmedel inte ska användas i större omfattning än vad som är fallet i dag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör utreda en förbättring och effektivisering av de offentliga ombudens arbete.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att beakta Integritetsskyddskommitténs kommande ställningstagande innan man fattar fler beslut om lagstiftning som berör den personliga integriteten.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att garantera medborgarna insyn och medel för att skydda sig mot integritetskränkande intrång från staten.

Miljöpartiets syn på hemliga tvångsmedel

Miljöpartiet de gröna anser att hemliga tvångsmedel är ett ingrepp i den personliga integriteten. Den personliga integriteten är skyddad i grundlagen, men även enligt Europakonventionen i artikel 8 om rätten till privatliv.

Ytterst är användningen av hemliga tvångsmedel en fråga om vilket samhälle vi vill leva i. Miljöpartiets utgångspunkt är att den enskilde ska ha skydd

Fel! Okänt namn på

mot statens maktutövning samtidigt som brottsbekämpningen sker rättssäkert. Den yttersta avvägningen sker mellan brottsbekämpande behov och den enskildes integritet.

Det vi ser som problematiskt vid användning av hemlig teleavlyssning, hemlig kameraövervakning och hemlig teleövervakning medför att såväl den oskyldiga avlyssnade som tredje part utsätts för en onödigt och oproportionerlig integritetskränkning.

Ineffektiva hemliga tvångsmedel

I detta års upplaga av regeringens redogörelse för riksdagen om användandet av hemliga tvångsmedel framgår att antalet teleavlyssningar ökat från 714 stycken år 2004 till 833 år 2005. Trots ökningen har effektiviteten, fall där åtgärden haft betydelse för undersökningen, minskat från 50 procent av fallen till 42 av fallen från år 2004 till år 2005. Den lilla positiva utvecklingen kan ses i att domstolarnas och de offentliga ombudens arbete år 2005 gav tolv avslag vid ansökning om hemlig teleavlyssning jämfört med år 2004 då endast en ansökan avsågs.

Regeringen anger den allt mer organiserade brottsligheten som orsak till ökningen i antalet tillstånd, samt även de bättre tekniska möjligheterna till avlyssning som nu står polisen till buds. Som förklaring till att endast 42 procents effektivitet uppnåtts vid de fall då teleavlyssning använts menar regeringen att i de övriga fallen har inte avlyssningen kunnat ske i tillräcklig omfattning och även förekomsten av anonyma kontantkort.

Vidare anför regeringen att hemliga tvångsmedel är ett viktigt instrument i den brottbekämpande verksamheten och hänvisar till att alla förundersökningar inte kan leda till fällande dom, samt att graden av brottsmisstanke (skäligen misstänkt) inte får vara för hög för att tvångsmedlen ska kunna användas i ett tidigt skede av brottsutredningen för att viktig information inte ska gå förlorad.

Det ter sig motsägelsefullt att regeringen förklarar att användningen av hemliga tvångsmedel år 2005 varit "framgångsrik" då den enbart haft betydelse i 42 procent av fallen. I ljuset av att regeringen är en varm förespråkare av ytterligare integritetskränkande instrument till polisen, som preventiva tvångsmedel och buggning, borde det ligga i regeringens intresse att se problematiken i den dåliga effektiviteten och leta efter lösningar.

Miljöpartiet ser att regeringen ansträngt sig mer i denna redogörelse för riksdagen om effektiviteten i användningen av de hemliga tvångsmedlen. Detta är tillfredsställande. Det som däremot inte är lika imponerande är regeringens tystnad i de mer komplicerade frågorna om värmandet av den enskildes integritet. Ser verkligen inte regeringen ett problem i att i över hälften av de 833 fallen av teleavlyssningen hade polisen inte någon nytta av integritetskränkningen? Vi menar att detta borde vara föremål för översyn och effektivisering.

Vid införande av preventiva tvångsmedel och buggning

Eftersom de bordlagda lagförslagen om preventiva tvångsmedel och buggning snart kommer att införas med den nya borgerliga majoritetens hjälp är det på sin plats att nämna dess betydelse för de hemliga tvångsmedlens utveckling i landet.

Preventiva tvångsmedel

Enligt förslaget om preventiva tvångsmedel ska kraven sänkas betydligt på graden av misstanke, från dagens att det ska gälla brott som ger minst två års fängelse till att polisen ska "kunna anta" att ett brott ska kunna äga rum.

Den förra regeringen grundade sitt förslag på en utredning av Solveig Riberdahl som kritiserats hårt av justitiekansler Göran Lambertz, Advokatsamfundet och juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet.

Justitiekanslern kritiserar avvägningen mellan polisens behov av att bekämpa brott och intrånget i den personliga integriteten och menar att det blir "mest pannkaka". Advokatsamfundet har i sitt remissvar påtalat den överhängande risken av att de hemliga tvångsmedlen nu drabbar en större krets av människor, exempelvis vänner och anhöriga till misstänkta.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet skriver i sitt remissvar:

På en rent abstrakt nivå, om förslaget blir lag, skapas det utrymme för den typ av kontroll av befolkningen som man mer förknippar med starkt auktoritära regimer än med demokratiska stater.

Enligt nämnden är det viktigt att skapa starka rättssäkerhetsgarantier mot missbruk av tvångsmedlen, samt mycket säkra kontrollmekanismer. Här aktualiseras diskussionen om rollen för de offentliga ombuden, domstolen och förslaget om inrättande av en tvångsmedelsnämnd, eller vid annat namn Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden. Denna diskussion förs nedan.

Buggning

Buggning är ett hemligt tvångsmedel med mycket långtgående ingrepp i den enskildes integritet. Vi delar f.d. justitieombudsman Claes Eklundhs bedömning i sitt remissvar på Buggningsutredningens betänkande att det inte är fråga om en gradskillnad utan snarare en artskillnad mellan buggning och s.k. integritetskränkande tvångsmedel som hemlig teleavlyssning. Följderna av teleavlyssning är begränsat till att avse den del av den misstänktes dagliga handhavanden som utgörs av telefonsamtal eller liknande kommunikation, medan buggning däremot i princip kan avse var som helst, när som helst och registrera alla typer av samtal och andra ljud. I sakens natur ligger att risken för att oskyldiga personers samtal kommer att avlyssnas är mycket större än vid hemlig teleavlyssning.

Fel! Okänt namn på

Miljöpartiet delar JO Mats Melins synpunkt på förslaget ”att detta riskerar att leda till att äventyra allmänhetens tilltro till polisen och rättsväsendet i övrigt och därigenom få betydande samhällsskadliga effekter”. Vi motsätter oss därför det bordlagda lagförslaget om buggning.

Sammanfattningsvis vill vi understryka att de förslag som regeringen menar införa är ogenomtänkta och i sig en fara för rättssäkerheten. Vår uppfattning i denna fråga har stärkts av regeringens redogörelse av den ineffektiva och rättsosäkra användningen av nuvarande tvångsmedel i skrivelsen till riksdagen.

Rättssäkerhet kräver nämligen att proportionalitets-, ändamåls-, och behovsprincipen är tillgodosedda. Enligt Europakonventionen krävs att ingripanden i privatlivet är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Med regeringens intentioner att införa buggning och preventiva tvångsmedel ges bilden av en rättspolitik som vill sanktionera hårdare tag och större ingrepp i den personliga integriteten utan att först fråga om konsekvenserna av denna allomfattande övervakning av människor i vårt land är värd sitt pris. Miljöpartiet anser att det inte är värt priset utan anser snarare att brottsbekämpningen bör effektiviseras utifrån de instrument som står polisen till förfogande idag.

Garantier för rättssäkerhet

Domstolarnas och de offentliga ombudens roll

Sedan tidigare ska beslut om hemliga tvångsmedel fattas av domstol utan att den misstänkte själv är närvarande. För att bevaka den enskildes rätt och personliga integritet har ett system med offentliga ombud tillsatts. De offentliga ombuden ska också bevaka att principerna för tvångsmedelsanvändning efterlevs. Enligt vad regeringen uppger har införandet av de offentliga ombuden till dags dato inte ökat antalet avslag på ansökan om hemlig kameraövervakning. Vad gäller hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning har endast tolv ansökningar om tillstånd avslagits av domstol år 2005.

Under 2005 har många av de offentliga ombuden starkt kritiserat deras ytterst begränsade möjligheter att hjälpa medborgarna tillvarata sina medborgerliga fri- och rättigheter. Det har framkommit att såväl domstolens som de offentliga ombudens reella möjligheter att pröva en ansökan om exempelvis hemlig teleavlyssning är ytterst minimala. Det skulle till och med kunna ifrågasättas om inte den rättsliga prövningen och de offentliga ombudens inblandning i proceduren är av rent formellt slag. Det är mot denna bakgrund angeläget att de offentliga ombudens roll i försvaret av medborgarnas integritet blir föremål för ytterligare utredning.

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden

Vidare har en utredning föreslagit att inrätta en särskild nämnd, Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, med uppgift att granska myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel. Regeringen väljer att nämna detta faktum utan att för den skull definiera vilken vikt de lägger vid det nya förslaget som tidigare hette Tvångsmedelsnämnden. Det nya förslaget innebär glädjande nog att underrättelseskylldighet införs för polisen efter att t.ex. avlyssning ägt rum. Detta är en vinst för rättssäkerheten. Vi frågar oss däremot om nämndens föreslagna uppgift att tillämpa särskild tillsyn av den verksamhet som verkställer användning av hemliga tvångsmedel kommer att vara omfattande nog. Nämnden bör kunna granska enskilda ärenden samt kunna genomföra system- och verksamhetstillsyn. Samt en redovisning om de hemliga tvångsmedlen har haft önskad effekt.

Miljöpartiet anser att den nya nämndens plats som kontrollorgan vore bättre lämpat som underställt riksdagen, liksom Justitieombudsmannen är. Utredningen vill fortfarande att nämnden ska ligga under regeringen. Vi menar att det är lämpligare att ett kontrollorgan underställs riksdagen.

Reella rättssäkerhetsgarantier

Det ter sig inte desto mindre förvånande att regeringens planer på ökade ingrepp i medborgarnas personliga integritet inte ackompanjerats av vederbörliga kontrollorgan och åtgärder för att försäkra effektiviteten och säkerheten i användningen av de hemliga tvångsmedlen. Det är glädjande om regeringen vill införa en underrättelseskylldighet för ordningsmakten men för att detta inte ska vara tandlöst medel krävs en tydlig skadeståndsskyldighet vid de fall då integritetskränkande instrument används mot oskyldiga.

Utöver de aviserade förslagen om att låta den öppna polisen använda hemliga tvångsmedel med sänkta krav på brottsmisstanke och buggning, har flera andra lagförslag motiverats för rikets säkerhet och i kampen mot terrorism, bland annat DNA-registrering, datalagringsdirektivet och Försvarets radioanstalts (FRA) utökade avlyssning av medborgarna. Sammantaget ser vi en utveckling som är vägen mot ett övervakningssamhälle.

Miljöpartiet ställer sig frågan om varför regeringen inte nämner Integritetsskyddskommitténs existens i sina slutsatser i skrivelsen. Vi ser det som allvarligt och högst anmärkningsvärt att de bordlagda lagförslagen om buggning och preventiva tvångsmedel kommer att genomföras utan hänsyn till kommitténs resultat i sitt betänkande.. Detta skickar ett tydligt budskap till svenska folket att regeringens avvägningar för att säkerställa medborgarnas rättssäkerhet är tomma ord. Integritetsskyddskommitténs slutsatser kommer alltså inte bli föremål för avvägningar i regeringens iver att införa ”anti-terrorlagar”. Vi ser det således som ofrånkomligt att regeringen inväntar Integritetsskyddskommitténs betänkande för att därefter föreslå lämpliga åtgärder för att tillförsäkra medborgarna reella rättssäkerhetsgarantier.

Fel! Okänt namn på

Miljöpartiet kan i enskilda fall se behovet av integritetsingripande åtgärder för att komma åt grov brottslighet, men när de olika förslagen ses tillsammans skapar de en övertydlig bild av byggandet av ett övervakningssamhälle. Vi kan inte acceptera att medborgarnas rättssäkerhet äventyras på ett sådant sätt och kommer således fortsättningsvis arbeta mot flera integritetskränkande lagförslag och för effektiva och starka rättssäkerhetsgarantier.

Stockholm den 13 december 2006

Mehmet Kaplan (mp)

Mikael Johansson (mp)

Jan Lindholm (mp)